

## Zákon č. 112/1998 Sb. a trestněprávní postih toxikomanů a dealerů drog

Iveta Juráková

### Úvodem

Již několik let jsou vedeny odborníky na AT problematiku a další odbornou veřejností diskuse na téma ukládání přísnějších trestů dealerům omamných a psychotropních látek a jedů vzhledem ke společenské nebezpečnosti a závažným následkům jejich protiprávního jednání (podávání drog mladistvým a dětem a jejich zneužívání pro distribuci omamných a psychotropních látek, ohrožení života a zdraví toxikomanů apod.) a z důvodu srovnatelnosti těchto trestů s tresty ukládanými v zemích Evropské unie, a na téma kriminalizace přechovávání drog pro vlastní potřebu.

Výsledkem těchto diskusí a snah o novelu trestního zákona, která by stanovila přísnější postih dealerů drog a nově represivní přístup vůči samotným toxikomanům v podobě ustanovení trestního zákona, které by zakotvovalo trestnost držení drog pro vlastní potřebu, byl zákon č. 112/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, který byl po dvojnásobném projednávání v Parlamentu České republiky v březnu 1998 přijat oběma komorami Parlamentu ČR, a jeho ustanovení týkající se drogové problematiky nabyla účinnosti dnem 1. ledna 1999.

Chtěla bych se v tomto článku zabývat změnami, které přináší citovaný zákon ve zmiňované oblasti a také otázkami a problémy, které aplikace příslušných ustanovení tohoto zákona v praxi nepochybně vyvolá.

### *Novela trestního a přestupkového zákona – z. č. 112/1998 Sb.*

Zákon č. 112/1998 Sb. zavádí duální systém trestního a správního postihu za neoprávněné držení omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro vlastní potřebu, kde hranici tvoří množství drogy, která byla bez povolení přechovávána.

Citovaným zákonem byl novelizován § 187 tr. zákona v tom smyslu, že vedle výroby, dovozu, vývozu a průvozu je trestné také nabízení, zprostředková-

ní a prodej omamných a psychotropních látek nebo jedů, a také nově výroba, dovoz, vývoz, průvoz, nabízení, zprostředkování, prodej nebo jiné opatření jinému nebo přechovávání pro jiného omamných a psychotropních látek nebo jedů, ale i přípravků obsahujících omamnou nebo psychotropní látku a prekursorů.

Výčet omamných a psychotropních látek byl obsažen ve vládním nařízení č. 192/1988 Sb., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví, ve znění pozdějších předpisů. V červnu 1998 byl přijat zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, který umožňuje účinnou kontrolu nakládání s těmito látkami. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1999. Citovaný zákon upravuje zacházení s návykovými látkami, s prekursory a zacházení s pomocnými látkami, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi a taktéž pěstování máku, konopí a koky a vývoz a dovoz makoviny. V ustanovení § 2 vymezuje pojmy návyková látka, přípravek obsahující návykovou látku, prekursor a další, přičemž výčet omamných a psychotropních látek je uveden v přílohách č. 1 a 7 tohoto zákona. Nyní je tedy stanovení toho, které látky se považují za omamné nebo psychotropní, upraveno zákonem.

Přípravkem obsahujícím návykové látky, tedy omamné a psychotropní látky, se rozumí roztok nebo směs v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více návykových látek. Prekursory jsou látky uvedené v příloze č. 9 zákona č. 167/1998 Sb., jakož i roztok nebo směs v jakémkoliv fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více návykových látek uvedených v příloze č. 9 citovaného zákona, kromě látek obsažených v léčivech v lékové formě a v jiných výrobcích nebo látkách, pokud je jejich složení takové, že prekursory nemohou být použity ani opětovně získány pomocí dostupných prostředků.<sup>1</sup> Novela také zavádí přísnější trest za spáchání tohoto trestného činu, a to trest odnětí svobody na jeden rok až pět let.

Také byly rozšířeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Stejně jako dosud bude trestem odnětí svobody na dvě léta až deset let potres-

<sup>1</sup> Srov. § 2 písm. c) zákona č. 167/1998 Sb.

tán pachatel, který spáchá čin uvedený v odstavci 1 § 187 TrZ jako člen organizované skupiny, nebo ve větším rozsahu, nebo spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let.

Pokud pachatel získá činem uvedeným v odst. 1 značný prospěch, spáchá-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let, nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, bude potrestán přísnějším trestem než dosud, a to trestem odnětí svobody na osm až dvanáct let (§ 187 odst.3 tr. zákona).

Nově se připojuje odstavec 4, podle něhož bude odnětím svobody na deset až patnáct let potrestán pachatel, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, získá-li takovým činem prospěch velkého rozsahu, nebo spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Jde o ohrožovací trestný čin, který je dokonán již vyrobením, dovezením, provezením, nabízením, zprostředkováním, prodáním nebo jiným opatřením nebo přechováváním, které musí směřovat vůči jinému a musí se stát neoprávněně.

Citovaná novela nově zavádí novou skutkovou podstatu přechovávání drog pro sebe, v množství větším než malém, což je legislativně vyjádřeno vytvořením nového § 187a, který se vkládá za § 187 TrZ a zní:

1. Kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.
2. Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 ve větším rozsahu.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti a lidí proti možnému ohrožení, které vyplývá z nekontrolovaného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy.

Subjektem je kdokoli, pokud svým jednáním naplňuje znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu.

Po subjektivní stránce se dle odst. 1 požaduje úmysl, z hlediska zavinění dle odst. 2 postačuje nedbalost.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu v množství větším než malém bez povolení, přísnějším trestem bude potrestán pachatel, který spáchá takový čin ve větším rozsahu.

Přechováváním se ve smyslu § 187a TrZ rozumí

jákykoliv způsob držení omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro vlastní potřebu bez povolení.

Pokud jde o pojem „bez povolení“, zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů v § 4 stanoví, že k zacházení s návykovými látkami, prekursory a přípravky obsahujícími tuto látku je třeba povolení k zacházení, nestanoví-li tento zákon dále jinak.

Ustanovení § 187a TrZ je subsidiární skutkovou podstatou ve vztahu k ustanovení § 187 TrZ. Je však užší, neboť se nevztahuje na přechovávání přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a prekursor, z čehož lze dovodit, že jejich přechovávání pro vlastní potřebu je i nadále beztrestné.

Dle odst. 2 § 187a TrZ bude odnětím svobody na jeden rok až pět let pachatel potrestán, spáchá-li tento trestný čin ve větším rozsahu.

Novelizován je také § 188 TrZ, který postihuje nejen výrobu, opatření a přechovávání pro sebe nebo jiného předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky nebo jedu, ale také přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku. Nově bude pachatel tohoto trestného činu potrestán přísnějším trestem – odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci. Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu, spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo získá-li takovým činem značný prospěch (§ 188 odst.2 tr. zákona). Odstavec 3 se vypouští.

Jedná se o ohrožovací trestný čin, který je dokonán již vyrobením nebo opatřením nebo přechováváním předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky nebo jedu. Trestné je opatření tohoto předmětu sobě i jinému.

§ 188a Šíření toxikomanie je také novelizován v podobě vyšších trestních sazeb trestu odnětí svobody.

Jde o ohrožovací trestný čin, který je dokonán již sváděním, podporováním, podněcováním nebo šířením, přičemž zákon nevyžaduje, aby osoba či osoby, kterým je projev nebo jiné jednání pachatele určeno, jím byly skutečně ovlivněny.

Zároveň s uvedenými změnami se také novelizují Společná ustanovení (§ 195 tr. zákona), a to zákonem č. 167/1998 Sb.

Zákonem č. 112/1998 Sb. se v zákoně o přestupcích v § 30 písm. j)<sup>2</sup> nově zakotvuje skutková podstata přestupku, která zní stejně jako § 187a TrZ s tím, že se přestupku dopustí ten, kdo neoprávněně přechovává omamnou nebo psychotropní látku

<sup>2</sup> Srov. Čl. II bod 5 zákona č. 112/1998 Sb.

pro svoji potřebu v malém množství. Za tento přeštep lze uložit pokutu do 15 000 Kč a zákaz činnosti do dvou let. Na tyto přeštepky by se vázaly další administrativní restrikce, které jsou zakotveny v současném právním řádu České republiky.

S trestným činem šíření toxikomanie podle § 188a TrZ koresponduje nový přeštep podle § 30 odst. 1. písm. f) přeštepového zákona, kterého se dopustí ten, kdo umožňuje neoprávněné požívání omamných a psychotropních látek osobě mladší 18 let, nejde-li o trestný čin. Za tento přeštep lze uložit pokutu do 5 000,- Kč a zákaz činnosti do šesti měsíců.

### *Je z. č. 112/1998 Sb. účinným právním prostředkem v boji s drogovým problémem?*

Je třeba pozitivně hodnotit změny, které přináší novelizované ustanovení § 187 TrZ, a sice přísnější postih týkající se zejména dealerů omamných a psychotropních látek a jedů za spáchání tohoto trestného činu, přičemž horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody se přibližují trestům ukládaným v zemích Evropské unie, rozšíření okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, kriminalizaci tří dalších způsobů neoprávněného nakládání s těmito látkami, a to nabízení, zprostředkování a prodej, nejen s omamnými a psychotropními látkami a jedy, ale nově i s přípravky obsahujícími tyto látky a prekursoru.

V souvislosti s citovaným ustanovením by se při jeho aplikaci v praxi mohl stát problematickým výklad pojmu „nabízí“. Tento zákonem užívaný pojem by mohl být chápán jako opakovaná činnost, avšak k naplnění tohoto obligatorního znaku ve smyslu § 187 TrZ postačí nabídka pouze jediná. Zákon také v uvedeném ustanovení výslovně nestanoví, jaké množství omamné nebo psychotropní látky, jedu, přípravky obsahujícího tyto látky nebo prekursoru se vyžaduje k naplnění znaku skutkové podstaty tohoto trestného činu. Z toho lze dovodit, že k trestnímu postihu postačí jakékoliv množství takové látky.

Jako odůvodněné se jeví novelizace §§ 188 a 188a TrZ v podobě vyšších trestních sazeb trestu odnětí svobody, čímž zákonodárce reaguje na závažnost a nebezpečnost těchto jednání pro společnost.

Ostrou kritiku, především ze strany terapeutů a dalších odborníků na AT problematiku a nejen jich, však vyvolalo ustanovení § 187a TrZ, které, jak již bylo řečeno, zcela nově zavádí trestní postih těch osob, které přechovávají omamné nebo psychotropní látky nebo jedy v množství větším než malém pro vlastní potřebu. Obávají se, že aplikace tohoto ustanovení v praxi bude v konečném důsledku znamenat zbytečnou kriminalizaci toxikomanů, kteří jsou

nemocnými osobami, které je třeba léčit a nikoliv trestat. Právě toxikomané se stávají potencionálními pachatelé trestných činů, což může vyvolat a jistě vyvolá zmenšený zájem těchto osob o pomoc lékařů nebo terapeutů z kontaktních center apod. Toxikomané tedy mj. nebudou využívat možnosti měnit si použité injekční stříkačky za sterilní, což povede ke zvýšenému užívání injekčních stříkaček nesterilních, a to bude mít za následek šíření nakažlivých chorob, zejména hepatitidy a AIDS, přičemž léčení těchto nemocí je finančně náročnější než prevence a léčba toxikomanie.

Dalším negativním doprovodným jevem tohoto přístupu k drogovému problému jistě bude zvýšení ceny omamných a psychotropních látek a jedů, jak je tomu v zemích, které přijaly obdobnou právní normu. Jestliže dojde ke zvýšení ceny drog, pak nutně musí narůstat nelegální zisky tzv. drogových kartelů, což povede ke zvýšení zájmu o zapojení se do obchodu s drogami, tedy lze očekávat větší počet pouličních dealerů, nevyjímaje mladistvé a děti. S těmito skutečnostmi bude nutně souviset i nárůst trestné činnosti páchané těmito osobami.

Závažným nedostatkem novely, s níž se budou muset orgány činné v trestním řízení potýkat při její aplikaci v praxi, je nemožnost faktického rozlišení několika typů jednání, a to tzv. čistého dealerství (bez užívání omamných a psychotropních látek nebo jedů), dealerství spojené s užíváním těchto látek, užívání a přechovávání drog toxikomanem pro jeho vlastní potřebu bez jejich distribuce a jednáním osob, které požijí omamnou nebo psychotropní látku nebo jed jen jednou a za tímto účelem takovou látku budou přechovávat. Rozhodnout, zda stíhaná osoba je či není dealerem omamné a psychotropní látky nebo jedu bude úkolem příslušných orgánů činných v trestním řízení. Hrozí však nebezpečí, že v rámci usnadnění si práce budou tyto orgány stíhat právě toxikomany, což se jeví jako jednodušší než trestní stíhání dealerů.

Citovaná novela vyvolává celou řadu dalších sporných otázek, o kterých se podrobněji zmiňuji ve svém článku Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu uveřejněném v Právních rozhledech č. 1/1999.

### *Závěrem*

Zákon č. 112/1998 Sb., jehož návrh byl vypracován a předložen Ministerstvem vnitra ČR, upřednostňuje drogovou represi, která je představována požadavkem kriminalizace přechovávání omamných a psychotropních látek nebo jedů pro vlastní potřebu, a to v množství větším než malém.

Tento represivní přístup považuji za nejméně

efektivní, finančně nejnáročnější a největším počtem negativních doprovodných jevů zatížené řešení drogového problému.

Novela se snaží vypořádat s tímto fenoménem pouze v rovině trestněprávní a opomíjí zdravotní, sociální a ekonomické aspekty tohoto negativního společenského jevu. Zákonnodárce nebere zřetel na skutečnost, že toxikomanie je nemoc a jako taková je zařazena do mezinárodního kvalifikačního seznamu nemocí, z čehož vyplývá, že toxikomané jsou nemocní lidé a opatření aplikovaná vůči nim by měla směřovat k jejich léčbě, příp. vyléčení.

### SUMMARY

*This article represents a topical reaction to the fact that the Law no. 112/1998 of the Collection*

*was adopted. This law changes and completes the Law no. 140/1961 of the Collection, criminal law, with the wording of later regulations; and it changes and completes the Law no. 200/1990 of the Collection adopted by the Czech National Council concerning offences with the wording of later regulations. The article deals with interpretation of the content and sense of the particular regulations concerning the questions of drug problems based in this amendment.*

*The author brings up some contradictory issues that will certainly appear after the particular amended regulations will have been applied in practice. She also considers the question of whether the repressive attitude towards addicts who will thus be prosecuted for keeping drugs for their own personal use is an effective solution of this - socially dangerous - phenomenon.*